

**У ПОШУКАХ КРАЩОЇ ДОЛІ:
ДІМ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ТОВАРИСТВА ІЗ ЗЕМЕЛЬНОГО УСТРОЮ
ЄВРЕЙСЬКИХ ТРУДЯЩИХ У ХЕРСОНІ**

Статтю присвячено історії єврейської аграрної колонізації в СРСР у другій половині 1920-х рр. Розглянуто місце Херсона як транзитного центра на Півдні України в цьому процесі, зокрема через функціонування Дому Переселенців.

Ключові слова: «єврейське питання» в СРСР, Херсон, єврейські аграрні поселення, Агро-Джойнт, ТЗЕТ, КОМЗЕТ.

Історія єврейського народу має тісний та стійкий зв'язок з українською історією. Однією з провідних тем в цьому полі є історія євреїв-аграріїв Півдня України, що тривала понад півтора століття. Сьогодні, попри наявність значної кількості праць, залишається чимало «білих плям» в дослідженні цього явища, що потребують висвітлення.

За останні десятиліття до вивчення історії єврейських аграрних поселень на Півдні України зверталось чимало вітчизняних та закордонних учених, зокрема В. Андреев [1], М. Бейзер [2], М. Журба [10], І. Іванова [11], Ю. Корогодський [14], М. Міцель [15], Б. Непомнящий [16], І. Озерянська [17], В. Орлянський [18], А. Павлюк [22], В. Погромський [19], В. Сусоров [20], О. Тригуб [21], В. Щукін [22], Л. Якубова [23] та ін. Їх праці присвячені історії єврейських землеробських поселень в Російській імперії та подальшому становищу в радянську добу.

Зі встановленням радянської влади, єврейське населення колишньої Російської імперії, формально, було зрівняне у правах з іншими народами СРСР. Утім, антисемітський настрій попередньої влади ще довгий час зберігався у суспільній свідомості, а до євреїв ставилися як до «нетрудового елементу». Таким чином, із середини 1920-х рр., розпочинається процес «соціалізації» радянських євреїв шляхом залучення до фізичної праці на промислових підприємствах та в галузі сільського господарства.

Великий проект переселення євреїв на землю став результатом домовленостей між радянською владою та «Джойнтом» (єврейською благодійною організацією із штаб-квартирою у Нью-Йорку). На її базі, 21 липня 1924 р., було створено спеціалізовану організацію Агро-Джойнт, якій виділили 400 тис. дол. на землеоблаштування 1000 єврейських родин. За

---

* Кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та історіографії Херсонського державного університету.

Ю. Капарулін. У пошуках кращої долі: Дім Переселенців Товариства...

наступне десятиліття у неї було інвестовано понад 13 млн. дол., що сприяло переселено тисяч радянських євреїв.

Задля контролю над діяльністю Агро-Джойнта та з ідеологічних міркувань, радянською владою було створено організації, що офіційно очолили переселенську кампанію в СРСР. У серпні 1924 р. було засновано Комітет із земельного устрою трудящих євреїв (КОМЗЕТ). Для співдії КОМЗЕТу було створено громадську організацію – Товариство із земельного устрою єврейських трудящих (ТЗЕТ). ТЗЕТ взяло на себе основну роботу з громадськістю, зокрема популяризацію образу «єврея-робітника» у загальносоюзному масштабі та збір благодійних коштів для підтримки переселенців. За 10 років планувалося переселити на землю понад 500 тис. євреїв, що вимагало значних земельних фондів та організації потоку переселенців [15].

З середини до кінця 1920-х рр. основні земельні фонди для переселенців знаходилися у межах Півдня України. Саме тут було створено перший єврейський національний район Калініндорф (до 1927 р. с. Велика Сейдеменуха)¹ на території сучасної Херсонської області, а Херсон (центр тодішньої Херсонської округи), став важливим транзитним центром у справі переселення євреїв на землю. Через місто йшли потоки матеріальних ресурсів для будівництва поселень та проїздило більшість їх майбутніх мешканців.

Подібні баржі привозили будівельні матеріали з Херсона до колоній на 1000 миль південніше. Деревину використовували економно, переважно для дверей та віконних рам. Україна, 1925 р.[24].

¹ У 1944 р. Калініндорф було перейменовано у Калінінське, а з 2016 р., в результаті процесу декомунізації, воно отримало назву Калинівське.

Ю. Капарулін. У пошуках кращої долі: Дім Переселенців Товариства...

Задля сприяння переселенській кампанії, 23 березня 1926 р., Херсонським відділенням ТЗЕТ, разом з Херсонським Окрвиконкомом, було відкрито Дім Переселенців у Херсоні.

До сьогодні, про дім для євреїв-переселенців у Херсоні не було відомо майже нічого. Утім, історія його створення та функціонування може суттєво доповнити відомості про переселення євреїв на землю у 1920-1930-х рр.

Дім Переселенців було засновано 22 березня 1926 року силами Правління ТЗЕТу, зокрема його херсонського відділення, Херсонського окружного виконавчого комітету та Агро-Джойнту, що зробили внески по 500 крб. (всього 2000 крб.). Будівлю для заснування (по вул. Белінській [читаємо Белінського], в будинку колишнього Верещука) було взято в суборенду у Окрсельбуду строком на 3 роки за платню 720 крб. на рік². До правління дому увійшло п'ять осіб, з яких троє були представниками ТЗЕТу і двоє Окрвиконкому.

До середини 1927 року в Домі Переселенців було проведено необхідні ремонтні роботи і забезпечено основним необхідним обладнанням. Дім мав стайню для 44 коней, двір на 22 підвози, 42 ліжка, 8 окремих номерів, столову, 6 квартир, клуб, комору та 2 кімнати, що здавалися в оренду [3, арк. 10].

Перший рік роботи виявився досить складним, через обмежене фінансування утримання будівлі. На 1 лютого 1927 року дефіцит бюджету дому склав 654 крб. 66 коп. Це пояснювалося управителями здійсненням капітального ремонту, придбанням інвентарю, побудовою печі й кубу для чаю, чавунної печі та двадцяти складних ліжок. На першому етапі, дефіцит було покрито сумами ТЗЕТу та Агро-Джойнту. В перспективі, Дім мав приносити прибуток з наданих послуг, для чого було розроблено систему розцінок (Додаток 2).

Сучасний вид на вулицю Белінського [фото автора]

² Точна адреса будівлі або місця, на якому вона знаходилася, потребує уточнення.

При Домі було створено Червоний Куток, що зачинявся на зимовий період через відсутність опалення. Впродовж 1926–1927 рр. у ньому було прочитано курс лекцій для переселенців з сільськогосподарських питань агрономами сільськогосподарської Дослідної Станції. Також, проводилися лекції та співбесіди присвячені політичним темам, питанням санітарії та гігієни, різним галузям права з приводу правового побуту переселенців. З огляду на те, що Херсонське відділення ТЗЕТу знаходилося безпосередньо в районі переселення, при домі було створено медичну та юридичну комісії, що надавали безкоштовну допомогу. Крім того, в домі було створено культурно-просвітницький та сільськогосподарський кутки, організовувалися екскурсії Херсоном для дітей переселенців [6, арк. 67].

Таким чином, за ініціативою ТЗЕТу, в Херсоні було створено місце, де могли знайти притулок всі євреї-переселенці, що проїздом через місто діставалися свої нових домівок на землях Херсонщини та Криму. Гості мали можливість за мінімальну платню отримати місце для ночівлі та стайні для коней, продукти харчування тощо. Впродовж 1926–1928 рр. через дім пройшло більше 15 000 чоловік [5, арк. 133-134]. Середнє навантаження відвідувачів становило 45 осіб на добу. Такі данні відображено в документообігу на початку 1928 р. Нажаль, поки що, не знайдено документів в яких зафіксовано хронологічні межі функціонування дому та повної звітності по його роботі. Утім, з наведених вище даних видно, що дім виконував свої прямі функції, а масштаби його роботи були значними для переселенської кампанії на Херсонщині та Півдні України загалом.

З поточного документообігу відомо, що робота Дому Переселенців впродовж 1926–1927 рр. потребувала значної фінансової підтримки, з чим були пов'язані його основні проблеми. Так, на початку 1927 року загальний стан будинку характеризувався адміністрацією як плачевний. Для того, щоб покрити дефіцит, що виник впродовж лютого-березня, було потрібно 150-200 крб. Більша частина цих коштів мала піти на сплату рахунків за воду та світло Комунальному господарству. Весною 1927 року існувала потреба в побілці та мощенні двору, без чого, як вважалося, будинок залишився би у антисанітарному стані. Про це свідчили висновки докторів Шорра та Хасіна після перевірки дому, оголошені на загальних зборах членів Херсонського відділення ТЗЕТу. Також, для нормально функціонування Червоного кутка були необхідні спеціальні кошти на обладнання бібліотеки та запровадження посади завідувача.

У звіті про роботу правління Херсонського ТЗЕТу з 1 квітня до 1 червня 1927 року, роботу Дому Переселенців було оцінено незадовільно. Основною причиною поганої організації роботи було визначено відсутність його юридичного господаря, недостатність коштів, устаткування та ремонту. Тоді було запропоновано передати дім на розгляд комісії при Окрвиконкомі, щоб вирішити хто має взяти над ним шефство. Серед перших кроків до вирішення фінансових труднощів було складання точного кошторису прибутків та

видатків дому та довести його мінімальний прибуток до 1000 крб. на місяць [6, арк. 68-69].

Правління Херсонського ТЗЕТу намагалось вирішити проблеми Дому Переселенців звертаючись за допомогою до центральних відділень структури. Зокрема, збереглися клопотання голови Аронова до Харкова та Києва. У результаті, представники Київського ТЗЕТу асигнували дому 500 крб. одноразово та щомісячно 50 крб., що свідчить про усвідомлення значення функціонування Дому Переселенців у Херсоні не лише на місцевому рівні (Додаток 3 та 4).

Ще одним намаганням вирішити проблеми з утриманням дому була ідея проведення безпрограшної лотереї, що могла принести до 2000 крб. прибутку. З таким клопотанням звернувся представник Херсонського ТЗЕТу до Президії Окрвиконкому. Планувалося випустити 10 000 білетів номіналом 30 коп. за білет, всього на суму 3000 крб. Чистий прибуток було визначено в розмірі 1500 крб. Зазначалося, що подібні заходи вдало використовують відділення ТЗЕТу у інших містах [8, арк. 77]. Нажаль, про результати цих планів жодної інформації не знайдено. Утім, враховуючи, що в цей час розпочалася всесоюзна лотерея ТЗЕТу, плани навряд мали успіх, адже першочергово було необхідно реалізувати білети надіслані з Москви, що також виявилось не простим завданням [13].

Останні згадки про Дім Переселенців у віднайдених документах ДАХО датуються початком 1928 року, а подальша доля дому залишається «білою плямою» в історії міста. Можна зробити припущення, що його було ліквідовано протягом 1928–1931 рр., адже в пізніших документах ТЗЕТу пов'язаних з прийомом переселенців у місті дім не фігурує. Зокрема, у листі до Херсонського ТЗЕТу з Харкова від 13.03.1931 року йшлося: *«Для прийому переселенців та їх родин, що прибувають на поселення в межах Херсонщини, зокрема Скадовськ, необхідно організувати прийом. Переселенці мають бути забезпечені, у разі вимушеного перебування у місті, ночівлею. Для переселенців першої категорії слід організувати харчування на один день. Також потрібно встановити вартість підвозу за перевезення речей і самих переселенців першої категорії з залізничної станції і до місця заселення. Для проведення цих заходів виділено 1750 крб., за використання котрих відділення мало звітувати у повній мірі»* [9, арк. 36]. Отже, Дім Переселенців жодним чином не згадується, хоча питання стосувалося його прямого призначення.

Таким чином, в межах своєї національної політики, радянська влада спробувала вирішити «єврейське питання», «соціалізувавши» єврейське населення СРСР через залучення до фізичної праці. Чимало радянських євреїв обрали для себе долю господарів-аграріїв, що віталось державою та отримало міжнародну підтримку.

Серед великих міст, що знаходилися в межах освоєваних територій, особливе місце належало Херсону. На території Херсонської округи знаходилися старі поселення, що отримали шанс на відродження та розвиток після буремних подій 1917–1922 рр. Особливо активно проходила колонізація

Кримського півострова, а Херсон був останнім великим містом на цьому шляху і через нього проходило чимало людей та матеріальних ресурсів. Тому, в місті було створено Дім Переселенців, який мав сприяти організованому переселенню багатьох людей, стаючи тимчасовим притулком та місцем проведення просвітницької роботи серед майбутніх аграріїв.

Зрештою, робота Дому Переселенців зазнала невдачі, зокрема, через недостатнє фінансування. Крім того, із початком Біробіджанського проекту, Південь України втрачає своє першочергове значення головного регіону для переселення. Впродовж 1930-х рр. відбувається радикальна зміна засад національної політики від коренізації до асиміляції, що фактично ліквідувало єврейські автономні утворення. Останньою сторінкою історії євреїв-аграріїв Херсонщини та Півдня України стали роки німецької окупації 1941–1942 рр. Під час Голокосту єврейське населення колоній було знищено. Після Другої світової війни, радянська влада денационалізувала цю трагедію, здійснила спробу приховати історію євреїв-аграріїв для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев В. «Свій-чужий» в єврейській культурі Півдня України : самоідентифікація та подвійна лояльність / В. Андреев // Джерела з історії Південної України. Том 9 // Мемуари та щоденники. Частина 2 / Упорядники : А. Бойко, В. Мільчев. – Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2006. – С. 82–95.
2. Бейзер М. Американский брат : Джойнт в России, СССР, СНГ / М. Бейзер, М. Мицель. – [Б.м.] : [б.и.], [Б.г.]. – 208 с.
3. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 10–16, 68–70.
4. ДАХО. – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 279, 281.
5. ДАХО. – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 133–134.
6. ДАХО. – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 66–67, 71.
7. ДАХО. – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 2.
8. ДАХО. – Ф. Р-488. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 77.
9. ДАХО. – Ф. Р-1864с. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 36.
10. Журба М. А., Доценко В. О. Шестикутна зірка над полем : Життя і смерть єврейського землеоблаштування в Україні (20–30-ті роки ХХ століття) : Монографія / М. А. Журба. – К. : «МП Леся», 2005. – 230 с.
11. Іванова І. А. Утворення колонізаційного фонду та землевпорядження єврейських колоній Півдня України у 20-ті рр. ХХ ст. / І. А. Іванова // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2010. – Вип. 28. – С. 205–207.
12. Іванова І. А. Економічне становище єврейських сільськогосподарських колоній Херсонщини у 1927 р. / І. А. Іванова // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. держ. ун-ту. – Запоріжжя, 2007. – Вип. XXI. – С. 202–204.
13. Капарулін Ю. Особливості організації та проведення лотерейної кампанії ТЗЕТ 1927–1928 рр. в Херсонській окрузі / Ю. Капарулін // Scriptorium nostrum. Електронний історичний журнал / голов. ред. В. Андреев. –

Херсон, 2016. – Вип. 2 (2). – С. 146–156. – [Електронний ресурс] Режим доступу: sn.kspu.edu.

14. Корогодський Ю. М. Голод у єврейських землеробських колоніях України (1932–1933 рр.) : історіографія проблеми / Ю. М. Корогодський // Сторінки історії. – 2013. – Вип. 36. – С. 116–123.

15. Мицель М. «Последняя глава» : Агро-Джойнт в годы Большого террора : [исследование] / Михаил Мицель ; ред. Владимир Любченко. – К. : Дух і Літера, 2012. – 461 с.

16. Непомнящий Б. З. Херсон еврейский. Трагедии и судьбы / Б. З. Непомнящий. – Херсон : Олди-плюс, 2004. – 340 с.

17. Озерянская И. Играем в «великое переселение» / И. Озерянская // Мигдаль. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.migdal.org.ua/times/58/5278/>

18. Орлянський В. Роль Укркомзета в проведенні переселення євреїв на землю в 20-ті роки / В. Орлянський // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Вип. XII. – Запоріжжя : Тандем – У, 2000. – С. 92–103.

19. Погромський В. О. Діяльність «Джойнта» і «Агро-Джойнта» на Півдні України та у Криму у міжвоєнний період / В. О. Погромський // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Історія. – 2014. – Т. 227. – Вип. 215. – С. 23–27.

20. Сусоров В. Д. Калініндорф / В. Д. Сусоров // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Історичні науки. – 2008. – Т. 96, Вип. 83. – С. 206–212. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2008_96_83_45

21. Тригуб О. П. Міжнародна організація «Джойнт» в економічній розбудові Південної України (20–30-ті роки ХХ ст.) / О. П. Тригуб // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Історичні науки. – 2013. – Вип. 3.34. – С. 113–119.

22. Щукин В. В. Еврейские земледельческие колонии Херсонской губернии (XIX – начало XX вв.) : очерки истории / В. В. Щукин, А. Н. Павлюк ; под. ред. М. Д. Гольденберга. – Николаев : Издатель Шамрай П. Н., 2016. – 408 с.

23. Якубова Л. Політика аграризації єврейства : соціальні та економічні наслідки (20-і – початок 30-х рр. ХХ ст.) / Л. Якубова // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки : Міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 10. – С. 178–208.

24. Beyond Relief : JDC in Interwar Ukraine and Crimea. – [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://archives.jdc.org/project/seeking-new-horizons/>

Стаття посвячена історії єврейської аграрної колонізації в ССРСР во второй половині 1920-х гг. Рассмотрено место Херсона, как транзитного центра на Юге Украины в этом процессе, в частности через функционирование Дома переселенцев.

Ключевые слова: «еврейский вопрос» в ССРСР, Херсон, еврейские аграрные поселения, Агро-Джойнт, ОЗЕТ, КОМЗЕТ.

The article is devoted to the history of Jewish agricultural colonization in the USSR in the second half of 1920-ies. It deals with the place of Kherson as a transit center in southern Ukraine in this process, including through the functioning of the House of migrants.

With the establishment of Soviet power, the Jewish population of the former Russian Empire formally became equal in rights with other nations of the USSR. However, the anti-Semitic sentiment of the previous government remained in the public consciousness for a long time, and the Jews were treated as «non-labour elements». Thus, since the mid 1920-ies there begins a process of «socialization» of Soviet Jews through involving them into the physical labor at industrial enterprises and in agricultural sector.

The great project of resettlement of Jews to the land was the result of agreements between the Soviet regime and the «Joint», – a large Jewish charitable organization headquartered in New York City.

In order to control the activity of Agro-Joint and due to ideological reasons, the Soviet government established the organizations that officially headed the resettlement campaign in the USSR. In August 1924, the Committee for the Settlement of Toiling Jews on the Land (Komzet) was founded. For joint action of the Komzet, a public organization the Society for Settling Toiling Jews on the Land (OZET) was created. The OZET undertook substantive work with the public, especially the popularization of the image of «Jewish worker» in all-USSR scale and the collection of charitable funds to support the migrants. For 10 years, it was planned to resettle to the land more than 500 thousand Jews which required significant land funds and organizing the flow of migrants.

In order to facilitate the resettlement campaign, on March 23, 1926, the Kherson branch of OZET together with Kherson District Executive Committee opened the House of migrants.

Thus, in Kherson was created a place where all the Jewish migrants getting to their new homes on the land Kherson region and Crimea via the city could find shelter. Guests had the opportunity to get a place to sleep and a basic food for a minimal fee. During the years 1926-1928, more than 15 000 people passed through the House.

Key words: «Jewish question» in the USSR, Kherson, Jewish agricultural settlements, Agro-Joint, OZET, Komzet.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Движение выручки по Дому Переселенцев

(23.03.1926-01.1927) [3, арк. 14].

№	НАИМЕНОВАНИЕ МЕСЯЦА	СУММА	ПРИМЕЧАНИЕ
1.	С 23.ІІІ	22.35	Март и апрель начало открытия дома и время ремонта. Июнь предрабочее время, когда крестьяне часто посещают город. Июль и август рабочее время - заезд уменьшается. Сентябрь и октябрь самые горячие м-ца, когда крестьяне ликвидируют урожай. Кривая остальных месяцев значительно сокращается, что объясняется зимними месяцами.
2.	Апрель	175.95	
3.	Июнь	262.95	
4.	Июль	200.64	
5.	Август	225.99	
6.	Сентябрь	274.66	
7.	Октябрь	345.72	
8.	Ноябрь	199.03	
9.	Декабрь	196.75	
10.	Январь	150.15	

Додаток 2

Расценки Дома Переселенцев [3, арк. 10].

№	НАИМЕНОВАНИЕ ПЛАТЫ	Сумма оплаты в дом	Сума оплаты в частных	Увеличен ие или уменьше ние в %	ПРИМЕЧАНИЕ
1	Ночлег в общей	0,10	0,20	50%	Не переселенцы платят на 25% скидки, только за лошадей в одинаковом размере с частными
2	Лошадь и человек	0,15	0,20	25%	
3	Ночлежный в номере	0,25	0,50	50%	
4	Чай	0,05	0,15	33,3%	

Додаток 3

Правлению Киевского ОЗЕТа в г. Киеве [4, арк. 279].

Уважаемые товарищи.

Вам вероятно известно, что Херсонским отделением О-ва "ОЗЕТ" открыт и работает "Дом переселенцев", где приезжающий в город переселенец имеет возможность получить дешевое место для постоя и ночлега, и чай. При доме организован также культурный уголок, где проводится ловольно значительная культурная работа силами Херсонского ОЗЕТа. До сего времени нами добыто различными мероприятиями и израсходовано на ремонт и оборудование до 2500 руб., кроме вырученных от заезда и постоя, идущие на себякупаемость

Ю. Капарулін. У пошуках кращої долі: Дім Переселенців Товариства...

двора: содержание служащих, коммунальные услуги и общие расходы. До сих пор мы боролись в условиях Херсонской возможности и действительно использовали на 100% все возможные меры приобретения средств на организацию дома. Но в настоящее время мы стали перед фактом, что своими личными силами мы не доведем начатое нами реальное дело до конца, а между тем Дом еще не вполне отремонтирован, не вполне оборудован, чем, понятно, не вполне удовлетворяет потребности переселенцев, культурная работа не может проводится так, как ее нужно и можно проводить, чтобы удовлетворить культурные потребности переселенцев, потому, что мы не имеем средств для содержания специального заведывающего культуголкем. На основании всего вышеизложенного, а также на основании личных переговоров Херсонского и Киевского ОЗЕТа на Всесоюзном съезде в г. Москве т. Аронова с нашей стороны и т. Гулько с второй стороны, обращаемся к вас с ходатайством: 1) об отпуске нам единовременного пособия на дооборудование и дополнительный ремонт Дома 500 руб., так как согласно смете представленной специалистами необходимо на производство дополнительного ремонта и оборудования 1286 руб. 2) о взятии вашим отделением шефства над нашим Домом переселенцев и 3) о высылке нам в виде дотации в порядке шефства на культуработу 50 руб. ежемесячно.

Правление Херсонского ОЗЕТа надеется, что КиевОЗЕТ учтет великое значение дома переселенцев, а вместе с этим и критическое положение ХерсОЗЕТа и бесспорно не откажет в просимом.

При сем препровождаем Вам: 1) копию сметы на необходимый дополнительный ремонт и дооборудование Дома Переселенцев т отчет о проделаной работе Дома.

С товарищеским приветом

ПРАВЛЕНИЕ ХЕРСОНСКОГО ОЗЕТа

Додаток 4

Всеукраїнської газети в Харківському [4, арк. 279].

Ввиду прийнятого Вами постановлення о порученні одному из мощных отделений УкрОЗЕТа шефства над Херсонским Домом Переселенцев, просим поддержать наше ходотайство перед киевским ОЗЕТОм о взятии им шефства над Домом Переселенцев, так как в условиях наших возможностей мы больше не в состоянии сами бороться за существование Дома, по крайней мере, до тех пор пока не будет закончен требующийся ремонт и дооборудование.

С товарищеским приветом,

Предправления Херсонского "ОЗЕТа"